

Daan Thoomes

Hermann Giesecke, *Mein Leben ist lernen. Erlebnisse, Erfahrungen und Interpretationen*. Weinheim/München: Juventa Verlag, 2000. ISBN 3-7799-1070-5, 277 blz., € 25,65.

Biografieën en zeker autobiografieën zijn in Nederland lange tijd niet erg in trek geweest. Aandacht voor iemands persoonlijke geschiedenis werd al snel beschouwd als pronkzuchtig, overdreven en eigenlijk niet ter zake doende. Aan een opsomming van eigen heldendaden en wapenfeiten had al helemaal niemand behoefte. Misschien is dat ook de reden waarom ik aarzelde om te gaan lezen in de autobiografie van de Duitse pedagoog Hermann Giesecke (geboren in 1932). Mijn vooringenomenheid werd echter direct gelogenstraft, want dit boek boeide mij vanaf de eerste bladzijde. De kracht van een goede biografie schuilt, denk ik, voor een deel in de mogelijkheden die het verhaal aan de lezer biedt om zich met de hoofdpersoon enigermate te identificeren. Al lezende blijkt dat zo'n bekende wetenschapper 'gewone' menselijke problemen heeft doorgemaakt, en zijn levensontwikkeling wordt tot op zekere hoogte navoelbaar.

De beschrijving van zijn kindertijd voert naar de tijd van de Weimarrepubliek, vlak vóór de Tweede Wereldoorlog. Hij groeide op in een arm arbeidersgezin in het Ruhrgebied. Zijn vader was metaalarbeider en lange tijd werkeloos; zijn moeder was verkoopster. Met nog een jongere broer woonden ze in bij de grootouders. Daar hadden ze twee kamers tot hun beschikking. Grootmoeder was voor de tweede keer getrouwd en had kinderen uit beide huwelijken. Behalve de ouders en grootouders had Giesecke dus te maken met diverse ooms en tantes in hetzelfde huis. Moeder was lid van een boekenclub en ging een enkele keer naar het theater; vader was geïnteresseerd in beroepsopleidingen maar had geen culturele belangstelling. Tekenend voor het huiselijke klimaat is de opmerking van grootvader toen deze hem op zijn kamer betrapte op het lezen van een boek: 'Datt nennst du Arbeit?'

Dat Giesecke zich desondanks ontwikkelde, de oorlog overleefde, achtereenvolgens naar het gymnasium en de universiteit ging en uiteindelijk hoogleraar werd, is hem niet in de koude kleren gaan zitten. Hij schrijft daar openhartig over: zijn opklimmen op de maatschappelijke ladder betekende voor hem veel eenzaamheid, chronisch psychosomatische klachten, en het droeg bij aan zijn gestrande huwelijk. Verderop spreekt hij over zijn kwaal als 'Aufstiegsneurose' waarvoor hij in de jaren 70 zelfs enige tijd in een sanatorium heeft moeten kuren.

Er lijkt sprake van een zekere verwevenheid van zijn persoonlijke geschiedenis met zijn wetenschappelijke ontwikkeling. Concreet is bijvoorbeeld zijn arme jeugd telkens zichtbaar in de beschrijving van allerlei pedagogische onderwerpen. Toen hij op 35-jarige leeftijd hoogleraar werd in de Sociale Pedagogiek, hield hij zijn oratie over het onderwerp 'vrijetijdsopvoeding'. Als 'Kind armer Leute' had hij daarbij vooral ook oog voor de positieve aspecten van deze maatschappelijke ontwikkeling, waarbij hij de vrije tijd in verband bracht met een hogere levensstandaard en de emancipatiemogelijkheden voor arbeiders die minder vastgeklonken zaten aan het bestaansminimum.

De burgerlijke kritiek op de sociale implicaties van de moderne vrije tijd deelde hij allerminst. Tegenover het studentenprotest in de jaren 70 stond hij vanwege diezelfde achtergrond kritisch: wanneer de studentenbeweging zich in een plenaire vergadering had uitgesproken voor solidariteit met de arbeidersklasse, bleek er in de praktijk weinig van meegevoel met het 'proletariaat' in huis. Na afloop zag de vergaderzaal er uit als een zwijnenstal; sigarettenpeuken waren in

het tapijt uitgetrapt en niemand bekommerde zich over het onnodige extra werk voor de schoonmaaksters.

In ruimer opzicht brengt Giesecke zijn schrijversactiviteit achteraf in verband met zijn gemis aan achtergrond. Het schrijven beschouwt hij als zoektocht naar eigen identiteit. Die vond hij in samenhang met de aloude begrippen uit de Verlichting. Aan het eind van zijn autobiografie schrijft hij: 'Wat ik deed en schreef kwam voort uit mijn eigen vormingproces en moest materiaal opleveren voor de verlichting en vorming van andere mensen.' De opvoedingswetenschap heeft volgens hem als 'eigenlijke taak' de pedagogische problemen in het oog te houden, te verhelderen en te onderzoeken om daarmee de praktijk te verbeteren.

Ten aanzien van de onderzoeksmethode is het hem nooit duidelijk geworden waarin het specifiek pedagogische tot uitdrukking komt. Het gaat òf om empirisch sociaal-wetenschappelijk onderzoek waarin de bij die wetenschap gebruikelijke regels worden gevolgd; hoogstens zijn de thematiek en vraagstellingen pedagogisch. Òf er wordt historisch onderzoek bedreven waarbij het thema pedagogisch van aard is maar waarbij men zich houdt aan de regels van het historisch onderzoek. Naar mijn smaak besteedt hij hier te weinig aandacht aan de methodische aspecten van de wijsgerige analyse van opvoedingsproblemen en het grondslagenonderzoek.

Ten dele is het relaas van Giesecke een 'Duitse geschiedenis'. Dat betreft vooral de verwickelingen rond de wetenschappelijke opwaardering van de Pädagogische Hochschule met als bizar eindresultaat twee onafhankelijk van elkaar functionerende instituten voor Algemene Pedagogiek binnen dezelfde universiteit. Giesecke verhuisde van de PH naar de universiteit van Göttingen en werd aangesteld als hoogleraar-directeur van het 'Seminar für Allgemeine Pädagogik'. In het zelfbesef van de hoogleraren kreeg zijn instituut echter nooit dezelfde betekenis als het reeds bestaande pedagogische instituut, het beroemde Nohlsche 'Pädagogische Seminar' in de betekenis van: centrum voor onderzoek en theorievorming, een duidelijk afgegrensd onderwerpgebied en de functie van toezichthoudende instantie aangaande de wetenschappelijke leer. Het is duidelijk dat Giesecke daaronder heeft geleden.

'Duits' is de pedagogiek van Giesecke eveneens in zijn onderwerpkeuze als het gaat over de verwerking van het oorlogsverleden: over de Hitlerjugend en nationaal-socialistische pedagogiek, de wat zwaar aangezette discussie over politieke vorming en het socialistische vormingsideaal, maar ook in zijn bespreking van de theorie over de 'pedagogische relatie' van Herman Nohl. Na de oorlog werd in de pedagogiek namelijk teruggegrepen en voortgeborduurd op vooroorlogs gedachtegoed zonder de moderniteitsachterstand in aanmerking te nemen. Giesecke zag het als zijn taak te wijzen op de tijdgebonden aspecten van deze theorie, waarbij hij heeft bijgedragen aan een nieuwe formulering daarvan.

Het schrijven van een autobiografie geeft de emeritus-hoogleraar nog eens de gelegenheid om de hoofdzaken uit zijn werk voor het voetlicht te brengen - in verkorte vorm en ditmaal zonder uitvoerige (empirische) bewijsvoering. Daarom kan zo'n beschrijving eveneens gelezen worden als een gemakkelijk leesbare inleiding op het gehele wetenschappelijke oeuvre van de auteur. Giesecke heeft in zijn leven veel gepubliceerd. Hij schreef niet voor professoren maar voor studenten. Zijn drijfveer was steeds de behoefte om greep te krijgen op pedagogische verschijnselen en vervolgens om zijn verkregen inzicht aan studenten uit te leggen. De onderwerpen van zijn publicaties houden - overeenkomstig zijn eerder genoemde uitgangspunt - dikwijls verband met actuele maatschappelijke situaties.

In Nederland komen zijn publicaties vanaf de jaren 70 regelmatig voor op de verplichte literatuurlijsten. Zijn *Einführung in die Pädagogik* (in Duitsland een bestseller) werd in het Nederlands vertaald onder de titel *Praktische pedagogiek: een inleiding* (1979). Van recentere datum zijn de boeken: *Wozu ist die Schule da?* (1996) en *Die pädagogische Beziehung* (1997). In één van zijn laatste artikelen bespreekt hij een geactualiseerde visie op het Bildungsbegrip van Von Humboldt. Daarin verdedigt hij dat de kerntaak van de school nog steeds bestaat uit het bevorderen van de Bildung, eventueel met wat minder nadruk op het leren van klassieke talen. Middelbare schoolleerlingen worden door die vorming-op-afstand het beste toegerust voor een onzekere toekomst waarin veranderingen zeker centraal zullen staan.

Dat is ook de overeenkomst met de tijd van Von Humboldt, tweehonderd jaar geleden: door de industrialisatie werd het moeilijk om vooruit te zien. In een statische tijd kunnen leerlingen beroepsgericht worden opgeleid voor hun toekomstige leven. In een meer dynamische tijd zijn leerlingen daarentegen meer gediend met fundamentele vorming waardoor ze leren objectiveren en zich gemakkelijker kunnen aanpassen aan veranderingen, zo luidt Gieseckes opvatting met betrekking tot het belang van de algemene vorming op school. Het behoeft geen betoog dat de computer en de moderne informatietechnologie belangrijk zijn in de school, maar het nooit voor het zeggen mogen krijgen. 'De computer in de school', niet 'de school in de computer'.

Het boek eindigt met een uitvoerig bibliografisch overzicht van het tijdvak 1958 – 2000. Daarin is tevens een verwijzing opgenomen naar zijn internet-site waar zijn gehele verzamelde werk full text beschikbaar is gesteld (uitgezonderd de monografieën): <http://home.t-online.de/home/Hermann.Giesecke>